

LBRIS

We know

books

Colecție coordonată de
FLORIN-RĂZVAN MIHAI

EMANUEL COPILAȘ

**Integrarea României
în sfera de influență sovietică
(1944–1947)
Perspective internaționale și locale**

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

- Rădescu, Nicolae 138–140, 152–155, 181, 187, 196–197, 202, 221, 245, 247–248, 252–253, 257, 276, 282, 284, 306, 310, 316, 334, 336, 438, 455, 457, 491, 505, 509–510
- Rădulescu-Motru, Constantin 256, 340–342, 401, 506, 527
- Roberts, Henry L. 42, 99, 124, 160, 348, 371, 430, 436, 511
- Roller, Mihail 362
- Romniceanu, Mihail 143–145, 151, 156, 165, 198, 200, 203, 206–207, 334, 455, 472, 505
- Roth, Andrei 414, 440, 443
- Sănătescu, Constantin 98, 138–139, 153, 176, 187, 204–205, 239, 244–245, 247, 254–255, 287, 306, 328, 334, 415, 475
- Schuyler, Cortland van 148, 150, 155–156, 178, 186, 287, 328, 422, 446, 507
- Sebastian, Mihail 185, 443
- Sencovici, Alexandru 377, 548
- Sfetcu, Paul 354, 462, 548
- Shafir, Michael 7, 41, 375, 413, 461, 576
- Solacolu, Ion 69
- Stalin, Iosif 25, 33–34, 36, 43, 47–49, 53–54, 56–60, 63, 97–99, 101, 107–108, 112–116, 120–121, 125–126, 128, 130–134, 136, 140, 147, 162, 164, 184, 188, 192, 237, 243, 271, 290, 313, 327, 329, 331, 341, 374, 383, 384, 403, 416–417, 420, 429–430, 455, 462, 469, 508
- Tătărescu, Gheorghe 141, 183–184, 188, 197, 206, 265, 297–308, 345, 377–378, 481, 496, 498–499, 501–502, 514–517, 526, 538, 548, 555, 564, 579
- Titulescu, Nicolae 21, 27, 273, 279, 298, 363, 366–368, 386, 531, 536, 539, 541
- Toma, Sorin 354, 548
- Troțki, Lev 365–366, 549
- Truman, Harry 104–106, 110, 115–116, 123–124, 130, 137, 141, 143, 152, 161–163, 169, 190, 221, 227, 313, 328, 383, 424, 429, 435, 447–448, 451, 461, 531–532, 549, 565
- Tucidide 5
- Țăranu, Andrei 10
- Ulita, Adriana 10
- Vaida-Voevod, Alexandru 404, 481, 494
- Verca, Filon 402, 504, 528–529
- Verdery, Katherine 369, 472, 565, 580
- Vergotti, Jacques 232, 317
- Verona, Sergiu 177–178
- Vijoli, Aurel 220, 224, 483
- Zeletin, Ștefan 349–350, 360, 500
- Zissu Iancu 481

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i>	9
În loc de introducere: de la dreapta interbelică la dreapta postcomunistă și retur: curiosul caz al instaurării comunismului în România postbelică	13
Precizări metodologice	17
1 – <i>Vecinătăți dificile: relațiile româno-sovietice în perioada interbelică</i>	21
2 – <i>Al Doilea Război Mondial, PCdR și actul de la 23 august 1944: implicații politice și geopolitice</i>	39
În umbra Cominternului și în căutarea unei identități proprii: PCdR între cele două războaie mondiale	39
3 – <i>Sovietizarea Europei de Est în contextul relațiilor dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică. O analiză comparativă</i>	102
România, 1944–1947: scurtă cronologie evenimentială	138
4 – <i>Fără imprudențe: perspectiva occidentală</i>	147

5 – „Voi sunteți răspunzători de aceste încurcături”: <i>perspectiva sovietică</i>	167
6 – „Deși o țară mică, românii sunt cunoscuți mai de mult <i>pentru ideile și marile lor pretenții...</i> ” <i>Perspectiva comunistă locală și problema legionară</i>	190
7 – <i>Tovarăși de drum reticenți. Perspectiva social-democrată</i>	219
8 – <i>Amenințarea „hoardelor bolșevice”: perspectiva partidelor „istorice”</i>	230
PNȚ: metamorfoze ideologice și incertitudini politice	231
PNL: un partid în derivă	296
9 – <i>Speranțe amânate: perspectiva monarhistă</i>	312
Câteva concluzii. A cui democrație? Sovietizarea României ca proces sinuos, ambiguu și plurivalent	333
<i>Note</i>	353
<i>Bibliografie</i>	531
<i>Index</i>	587

*În loc de introducere: de la dreapta
interbelică la dreapta postcomunistă
și retur – curiosul caz al instaurării
comunismului în România postbelică*

Literatura referitoare la integrarea României postbelice în sfera de influență sovietică în calitate de subiect de sine stătător sau ca preambul pentru o istorie a întregului regim comunist este enormă. În cadrul acestui demers, mă interesează în principal primul tip de literatură care, în linii mari, poate fi compartimentată în modul următor: lucrări științifice din perioada postcomunistă¹, lucrări științifice din perioada comunistă sau postcomunistă publicate în străinătate², lucrări științifice din perioada comunistă³, memorialistică⁴, respectiv culegeri de documente⁵.

Nu am absurda pretenție a unei interpelări exhaustive a bibliografiei și nu îmi propun nici obiective factual-evenimentiale, în sensul de a aduce în discuție aspecte noi referitoare la perioada istorică pe care o am în vedere, 1944–1947. Miza prezentului efort de cercetare este diferită, dar nu mai puțin solicitantă: este vorba despre o recitare, o regândire, o reinterpretare a acestui interval istoric tumultuos, echivalând cu o permanentă criză politică în epocă – din perspectiva discursurilor

principalelor tipuri de protagoniști/cercetători ai evenimentelor. Așa cum se va constata în continuare, o primă tipologie pe care o avansează în acest sens este distincția între perspectivele internaționale, respectiv cele locale, în descifrarea evenimentelor și proceselor politice din România postbelică. Mai departe, abordarea sovietică și cea occidentală sunt reunite în cadrul perspectivelor internaționale cele mai importante, în timp ce abordarea Partidului Comunist Român (PCR), a partidelor politice „istorice” (Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat – PNT, PNL, respectiv PSD), a monarhiei și, indirect, a Mișcării legionare – aflată pe atunci în ilegalitate, dar contând în continuare ca forță politică – sunt grupate în categoria perspectivelor locale.

Pentru a ajunge aici, trebuie investigate rădăcinile interbelice ale unor atitudini politice și ale unor raporturi de forță care se prelungesc și produc efecte și după 1945. Prin urmare, mă voi concentra mai întâi asupra relațiilor româno-sovietice în perioada interbelică și, odată contextul local și internațional elucidat în linii mari, asupra evoluției Partidului Comunist din România (PCdR), secție a Internaționalei Comuniste, începând cu anul apariției sale prin scindarea PSD (1921).

După cum anunță titlul acestei secțiuni introductive, instaurarea comunismului în România constituie un caz curios, la fel ca înțelegerea întregii perioade cuprinse între 1944 și 1947. Curios pentru că după 1989, cel puțin după știința mea, intervalul este abordat dintr-o poziție ideologică dominantă de dreapta, cu anumite variații: dreapta liberală⁶, dreapta conservatoare⁷, dreapta naționalistă, foarte apropiată de discursul național-comunist, din care, de altfel, și provine în mare măsură⁸, dar și de extrema dreaptă de inspirație legionară⁹. Așa cum înainte de 1989 exista un singur discurs dominant asupra

intervalului 1944/1945–1947, cu ramificațiile sale aferente, internaționaliste și ulterior tot mai naționaliste, perioada post-comunistă nu constituie deseori decât inversarea spectrului ideologic utilizat pentru încercările de înțelegere a perioadei: progresul în cunoașterea acestui interval este unul în cel mai bun caz cantitativ, nu calitativ¹⁰.

Și rareori trece dincolo de exprimarea unor banalități exasperante care se pretind profunde, nu contribuie cu nimic la extinderea orizontului de cunoaștere al intervalului și, pentru a-l parafraza pe Platon, rămân ceea ce sunt: simple și inutile acrobații stilistice și metaforice. Și ar fi bine dacă lucrurile s-ar opri aici. Însă nu puține sunt momentele în care prețiozitatea crispată și, pe alocuri, efectiv irespirabilă a limbajului este dublată de erori factuale grosolane. Iată, de exemplu, cum este descris anul 1947 de către un exponent central al dreptei conservatoare: „Soliditatea tiraniei este înșelătoare, în măsura în care, dincolo de epiderma terorii, substanța umană înfruntă curentul nivelator”¹¹. Or, în 1947 – ca și în 1948 de altfel, dar la un nivel mult mai redus, și excluzând monarhia –, viața politică din România încă funcționa pe baza unui regim politic multipartidist. Un alt exemplu de denaturare a contextului politic postbelic în raport cu perioadele precedente, așa cum se va constata în urma parcurgerii acestei lucrări, este de găsit în următorul citat: „Partidul comunist a fost un factor activ în opera nefastă a distrugerii societății democratice românești bazată pe valori europene și a înlocuirii ei cu sistemul totalitar”¹².

Mai mult, din numeroase puncte de vedere, care ar merita în continuare cercetate și aprofundate, istoriografia postcomunistă nu este decât prelungirea contextului cultural și a atitudinilor politice din perioada interbelică, bazându-se pe aprecieri

metaforice, necritice și deloc sau insuficient contextualizate ale fenomenului comunist în general și ale celui românesc în particular¹³.

Întâlnindu-se pe deasupra „glacisului”, a sincopei istorice care ar fi fost comunismul, dreapta interbelică și mai ales cea postcomunistă își dau mâna, neîncetând a se întreba, probabil mai degrabă retoric, pentru că rar acceptă un alt tip de răspuns decât cel propriu, următoarele: cum a fost posibil, într-un stat care avea cel mai mic partid comunist din regiune înainte de 1945¹⁴, să se ajungă atât de repede la o dominație de factură sovietică?; cum s-a ajuns, pornind de aici, două decenii mai târziu, la represivul național-comunism din timpul conducerii lui Nicolae Ceaușescu, când PCR ajunsese din punct de vedere numeric cel mai dezvoltat partid comunist est-european¹⁵?

În ceea ce privește structura cărții, pe lângă secțiunile introductivă și metodologică, aceasta începe prin hașurarea vecinătății dificile româno-sovietice din perioada interbelică, trece prin transformările suferite de către PCdR în aceeași perioadă, respectiv în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, și se axează ulterior pe procesul de sovietizare a Europei de Est în epoca postbelică din perspectiva politicii comparate. Mai departe este demarată investigația propriu-zisă a perspectivelor protagoniștilor internaționali și locali asupra intervalului 1944–1947. Astfel, sunt avute în vedere în primul rând interpretarea occidentală și cea sovietică asupra evenimentelor, România de atunci nefiind deloc în postura de a decide în mod autonom în privința propriei politici interne și externe. Ulterior, analiza avansează înspre înțelegerea de către actorii politici locali a respectivului context: PCR, PSD, PNȚ, PNL și, respectiv, Casa Regală. La final, capitolul de concluzii operează o trecere succintă în revistă a întregului material parcurs în

volum, pe care îl pune de asemenea în continuitate cu traiectul comunist și apoi cu cel postcomunist al dezvoltării României contemporane.

Precizări metodologice

Pe lângă etapele mai sus menționate ale prezentei analize, miza ei principală rezidă în identificarea și în special reevaluarea motivelor care au condus la specificul implementării comunismului stalinist în România în context regional și internațional, ținând cont de asemenea de contextul politic, social și economic intern. România Mare – cea mai anticomunistă țară est-europeană, la constituirea căreia marile puteri europene au contribuit în 1918 pentru a ține sub control pericolul expansiunii revoluțiilor de tip bolșevic înspre vest¹⁶, și care a invadat și devastat, alături de Germania nazistă și Italia fascistă, Uniunea Sovietică între 1941 și 1944, pierzând între timp, prin intermediul arbitrajului de la Viena din 1940 nordul Transilvaniei și prin intermediul pactului sovieto-nazist din 1939 Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța – nu putea avea, rezonabil vorbind, așteptări prea mari în ceea ce privește generozitatea Uniunii Sovietice, în ciuda actului deloc neglijabil din 23 august 1944.

Întrebările de cercetare care m-au ajutat cel mai mult în jalonarea prezentului demers analitic – eterogene, dificil de armonizat și pasibile de a deschide câmpuri de cercetare diverse – sunt: care ar fi diferențele dintre așteptările forțelor politice românești și așteptările sovietice în privința regimului politic al României postbelice? Dar dintre așteptările Statelor Unite și ale Marii Britanii, respectiv cele sovietice și cele românești? Ce influență au avut cultura și ideologiile politice

interbelice asupra formei politice a României postbelice? A reprezentat sovietizarea României și a Europei de Est un plan definit în linii mari încă de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial sau mai degrabă un proces sinuos, punctat de avansări timide și replieri strategice?

Teoretic apoi, mă voi axa pe analiza documentelor perioadei și voi face apel, ocazional, la aceeași grilă hermeneutică a analizei critice de discurs dezvoltată de Ernesto Laclau și Chantal Mouffe¹⁷ pe care am utilizat-o, în diferite dozaje, și în alte părți¹⁸: semnificat-semnificant, semnificanți goi, logici ale echivalenței, practici articulatorii, instanțe discursive, strategii discursive, inter-discursivitate, hegemonie, contra-hegemonie – urmând să o aplic, mai mult sau mai puțin explicit, asupra fiecăreia dintre perspectivele (discursurile) existente în acest volum în ceea ce privește tumultuosul traiect politic al României între anii 1944 și 1947. De precizat însă că armătura teoretică a acestui volum este mai degrabă una de fundal, considerentele empirice filtrate interpretativ în diferite chei ideologice fiind cele care predomină.

Cititorul va putea observa că sursele bibliografice utilizate sunt, așa cum am menționat deja în cadrul introducerii, foarte diverse, acestea acoperind și perioada interbelică, și cea postbelică, și cea comunistă, și, respectiv, cea postcomunistă. În mod firesc, agreez conjunctural și parțial cu argumentele și analizele unor autori, așa cum nu agreez, tot conjunctural și parțial, cu argumentele și analizele altor autori. Nu creditez însă integral niciuna dintre aceste analize, așa cum nu creditez integral niciuna dintre perspectivele mai sus amintite asupra intervalului studiat. Toate sursele bibliografice – competente sau mai puțin competente, oneste sau mai puțin oneste, coerente sau mai puțin coerente, frecventabile sau mai puțin

frecventabile¹⁹ – au fost integrate propriului parcurs analitic, parcurs care se revendică de la teoreticieni critici și filosofi menționați, fie și sporadic, în lucrare: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, Max Horkheimer, Karl Marx, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Pavel Câmpeanu, Moshe Lewin.

În final, o analiză critică de discurs, cât și cum se regăsește ea în prezentul demers, nu are cum să facă abstracție de implicațiile ideologice ale obiectului de studiu. Asta deoarece nu numai că le presupune, ci le și rafinează, exemplifică și coagulează de-a lungul întregii analize. Ideologiile de dreapta, tradiționaliste, naționaliste, xenofobe, în cel mai bun caz liberale – abundente în România interbelică și postbelică – au intrat într-un rapid și violent contact cu cele de stânga, care avansau idei noi, exotice și radicale, cum ar fi o redistribuire mai echitabilă a resurselor sociale, reforma agriculturii, modernizarea și extinderea infrastructurii, respectiv creșterea nivelului de industrializare al țării; raportul dintre cele două părți nu a fost asimetric în defavoarea ultimei nu numai pe plan ideologic, ci și pe plan organizatoric și social în ultimă instanță; stânga a compensat însă printr-o exacerbare politică aducătoare de rezultate favorabile pe termen scurt și mediu, dar problematică pe termen lung, în măsura în care structura socială a României, rurală în proporție de peste trei sferturi la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, nu avea cum, obiectiv vorbind, să susțină posibilitatea funcționării unui partid de stânga popular și eficient.

Această bază a fost creată de regimul comunist prin inversarea în timp a raportului rural-urban, printr-o politică de industrializare și de modernizare fără precedent în istoria țării, o politică autoritară și dirijistă care nu era dispusă să socializeze

prea multe dintre rezultatele obținute, deși, comparativ cu alte epoci, nivelul inegalităților sociale a scăzut semnificativ. Prețul plătit a fost însă compromiterea durabilă a ideologiilor de stânga, pe măsură ce, așa cum magistral au înțeles Theodore Adorno și Max Horkheimer în celebra lor lucrare *Dialectica iluminismului*, ideea se transforma în dominație²⁰. Iar cercetarea lui Adorno și Horkheimer se referea la reificarea iluminismului în Occident în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX. În România de la jumătatea secolului XX, ideea nu avea cum să înceapă altfel decât ca dominație și probabil că nici cum să sfârșească, pentru a-l parafraza pe Marx, altfel decât ca tragedie.

1

Vecinătăți dificile: relațiile româno-sovietice în perioada interbelică

Din cauza problemei tezaurului Băncii Naționale, depus în 1917 la Moscova de guvernul României mutat temporar la Iași, în timp ce trei sferturi din țară era ocupată de armatele germane, respectiv a problemei Basarabiei, integrată în România Mare un an mai târziu, relațiile româno-sovietice au fost extrem de precare. Până în 1934, nu au existat, de altfel, raporturi politice oficiale. Atunci când s-au concretizat, în mare parte datorită abilităților diplomatului Nicolae Titulescu, s-a evitat cu deosebită grijă orice referință la Basarabia, principala sursă de tensiune dintre cele două state. La aceste două teme centrale se adăugau clarificarea situației prizonierilor români din Uniunea Sovietică din timpul Primului Război Mondial și a deținuților având convingeri de stânga din România, de care administrația de la București dorea să scape, trimițându-i, la schimb eventual, peste granița din estul țării, precum și chestiunea nerezolvată a despăgubirilor de război. De menționat faptul că ambele state evitau inițierea demersurilor diplomatice necesare unor discuții bilaterale în vederea soluționării acestor dispute¹.

Nu în ultimul rând, trebuie luat în calcul și un alt motiv important de mefiență și de antipatie reciprocă: răsturnarea, în 1919, a Republicii Sovietice Ungare conduse de Béla Kun de către armata română, încurajată explicit în acest demers de puterile occidentale. Republica a fost instituită cu un larg sprijin popular în urma demisiei guvernului liberal în martie 1919 din cauza granițelor impuse Ungariei de către Marile Puteri; guvernarea a fost astfel preluată de social-democrați, care în scurt timp s-au aliat cu partidul comunist local². România Mare își juca fidel rolul geopolitic atribuit de marile puteri europene, acela de stat tampon împotriva expansiunii bolșevismului înspre Europa occidentală³ – rol pentru care acest stat fusese creat de fapt, deși nu trebuie omise din acest context nici eforturile diplomatice ale Rusiei revoluționare de a nu avea un vecin prea puternic la gurile Dunării și de a-l izola de aliații săi occidentali⁴. Dincolo de acest rol, anticomunismul elitelor locale era și el la cote înalte: reforma agrară de la sfârșitul Primului Război Mondial s-a făcut cu scopul explicit de a pacifica țărănimea și de a-i obține loialitatea politică, evitându-se pericolul unei revoluții bolșevice⁵. Având în minte amintirea teribilă a răscoalei țărănești din 1907⁶, aristocrația locală a cedat din resurse atât cât a fost necesar pentru a se asigura că se menține la putere. Partidul Conservator a fost, practic, sacrificat politic, marea proprietate moșierească a dispărut, dar urmașii latifundiarilor din secolul al XIX-lea și ai păturii intermediare a arendașilor agricoli – responsabilă în cea mai mare măsură pentru abuzurile asupra populației rurale care au culminat cu răscoala din 1907 – și-au păstrat puterea intactă, orientându-se acum preponderent spre comerț și spre industria de consum, iar ulterior, în anii 1930, și spre industria grea și spre comerțul cu arme⁷. Iar această putere politică salvagardată s-a distins prin practici

economice pe măsură, patronatele industriale din România interbelică plătind cel mai mic nivel al impozitelor din lume și transformând astfel țara într-una dintre cele mai sărace din lume⁸. În același timp, impozitul pentru produsele alimentare de bază era foarte mare, fapt care crea dificultăți suplimentare populației și îi alimenta neîncrederea în autoritățile statului⁹. Acest model economic al supraimpozitării agriculturii, la pachet cu subimpozitarea industriei, a fost implementat de PNL. Prin intermediul protecționismului industrial practicat de liberali se crea o industrie parazitară care nu reinvestea profiturile în economie, scăzând puterea de cumpărare și ducând la apariția cartelurilor monopoliste¹⁰.

Considerată de Moscova un stat inamic, clădit cu ajutorul unor mari puteri și prin practici imperialiste, Uniunea Sovietică va desconsidera în permanență România Mare, ducând o politică extrem de cinică și de duplicitară față de vecinul său vestic și neavând în general de gând la modul serios să facă anumite concesii în privința Basarabiei și a tezaurului românesc de la Moscova¹¹. În același timp, concentrându-și eforturile diplomatice înspre Occident, România va neglija, la rândul său, Moscova: conform lui Alexandru-Murad Mironov, „Nu se poate vorbi nici despre vreun interes deosebit din partea românilor, dar nici de o voință neștrămutată de a întreține relații de bună vecinătate”¹². Nici Marile Puteri nu aveau o poziție foarte clară referitor la integrarea Basarabiei în România Mare: dacă Franța și Marea Britanie recunoscuseră finalmente noile granițe românești în 1923, Statele Unite au refuzat până în 1932 să accepte Basarabia ca provincie a statului român¹³. Iată ce declara într-un raport din toamna lui 1921 geograful francez Emmanuel de Martonne, cunoscut pentru preocupările sale față de Europa de Est:

Situația este [...] delicată în Basarabia și poate, fără în-
doială, deveni critică dacă Rusia, o Rusie unită și puternică,
ar ridica vreo pretenție. Administrația românească s-a do-
vedit în multe sectoare sub nivelul așteptărilor. [...] Atunci
când s-a apelat la forțele locale, s-a constatat că amprenta ru-
sească era departe de a se fi șters din conștiințele intelectuali-
lor. [...] În Basarabia reforma agrară s-a făcut în grabă și cu o
exagerată neglijare a drepturilor proprietarilor care, deși ro-
mâni, au o reținere ușor de înțeles. Deputații Basarabiei spri-
jină adeseori în Cameră revendicările Partidului Țărănesc
din vechea România, care frizează comunismul [apreciere
falsă, așa cum vom constata în capitolele următoare, dar em-
blematică pentru atmosfera intelectuală a vremii, *n.m.*], iar
la București se vorbește cu oarecare amărăciune despre acest
lucru. De altfel, Basarabia este încă puțin cunoscută în ve-
chea România. Nici unul din oamenii politici de marcă nu
s-a dus s-o viziteze; [...] Țara este încă sub regimul ocupației
militare; Nistrul este un front de război în spatele căruia ba-
talioanele se eșalonează în adâncime cantonate în sate și de-a
lungul căruia circulă tot timpul patrula. În fiecare sâmbătă
trec Nistrul bolșevici, sunt arestați mereu purtători de ma-
nifeste sau chiar bombe; s-au comis numeroase atentate pe
calea ferată, în timpul vizitei mele pe străzile Chișinăului au
fost omorâți agenți de poliție.

Nu cred, totuși, că se poate spune că situația s-a înrăutățit
de când am văzut eu Basarabia în 1919. Rămâne problema
esențială și anume că majoritatea populației de la țară este de
origine română.

S-au făcut multe eforturi pentru a se înființa școli peste
tot; trebuie să așteptăm ca noua generație care este în for-
mare să aibă un cuvânt de spus. Dacă Rusia nu va putea face
nimic până atunci, există șanse ca Basarabia să devină, ca și
Transilvania, parte integrantă a României, păstrându-și totuși
o amprentă locală destul de evidentă¹⁴.

Problema Basarabiei era deci una deosebit de dificilă. În
contextul volatil și anomic de la sfârșitul Primului Război
Mondial, când noua putere sovietică nu își consolidase încă
autoritatea teritorială asupra fostului imperiu țarist, Sfatul
Țării din Basarabia decide, profitând de situația incertă, alipi-
rea fostei provincii țariste la România. Pur și simplu, basara-
benii cu simpatii proromâne s-au organizat mai repede și mai
bine decât cei cu simpatii proruse. În cele din urmă, conform
lui Mironov, „Sfatul Țării era la fel de legitim pe cât erau sovie-
tele de deputați ai soldaților, muncitorilor și țăranilor”¹⁵. Sigur,
Basarabia aparținuse odată Moldovei istorice, dar fusese pentru
mai bine de un secol parte a Rusiei țariste; problema identității
duce înspre o pistă falsă în acest caz. Perspicacitatea politică a
fost factorul care a contat decisiv în integrarea Basarabiei în
România Mare, la fel cum, tot prin mijloace politice lipsite de
orice fel de scrupule, de la eforturi diplomatice la propagandă
bolșevică asiduă, cuplată cu numeroase atentate teroriste, in-
clusiv în clădirea parlamentului din București, autoritățile so-
vietice căutau să recâștige provincia¹⁶. Foarte importantă în
acest context este și lipsa dorinței țăranilor basarabeni de a se
uni cu România, deoarece, prin reintroducerea alienabilității
pământului de către PNT după Primul Război Mondial, mă-
sură interzisă cu ocazia reformei agrare din 1864 și reconfir-
mată în 1918, țăranimea română sărăcise și avea mai puține
drepturi decât cea sovietică, cel puțin până în 1928, când Stalin
a demarat procesul de colectivizare¹⁷. Conform teoreticianului
social-democrat Constantin-Dobrogeanu Gherea, rădăcinile
mefienței mediului rural basarabean față de statul român sunt,
de fapt, și mai vechi, ajungând până în secolul al XIX-lea: „noi
vrem cu adevărat Basarabia, dar nu se știe deloc dacă ne vrea
ea pe noi. A îngrijit ea bine, oligarhia noastră, să prefacă viața

țărănimii române într-un așa iad încât țărănimii basarabene chiar iadul rusesc să-i pară mai suportabil; iar țarismul rusesc a îngrijit iarăși bine ca raiul oligarhiei rusești să le pară boierilor basarabeni preferabil chiar raiului oligarhiei românești¹⁸.

O ocazie importantă de a negocia și consfinți noul statut politic al Basarabiei a fost ratată de elita politică românească în primii ani de după revoluția bolșevică. Vulnerabilă și dispusă deci la compromisuri în schimbul recunoașterii politice, în ciuda faptului că beneficia de un sprijin deloc neglijabil pe plan local, noua putere sovietică ar fi fost dispusă să recunoască alipirea Basarabiei la România în schimbul antamării de relații diplomatice. Dar ideologia vehement antibolșevică a României Mari își spunea cuvântul, astfel că politicienii români nu au fost interesați de oferta Moscovei¹⁹. Au fost interesați, în schimb, de introducerea cât mai rapidă a administrației românești în Basarabia și de tratarea noii provincii ca pe o oportunitate de a face trafic de funcții, influență, precum și de a consolida autoritatea locală a PNL, aflat pe atunci la guvernare și care nu a fost niciodată popular în interbelic²⁰. Pe lângă faptul că randaamentul administrației române în această provincie a fost unul efectiv dezastruos, abuzurile sistematice și corupția practică aici de funcționarii numiți de la București au alienat populația și au constituit o motivație importantă pentru elita politică românească de a invada Uniunea Sovietică alături de Germania nazistă în vederea recăștigării Basarabiei, două decenii mai târziu²¹.

După ce în 1929, sub influența Pactului Briand-Kellog, care declara războiul ilegal, Uniunea Sovietică a aplicat „protocoul Litvinov” cu anumite state europene vecine, printre care și România²², în anii 1930, Uniunea Sovietică și România inițiază anumite gesturi de relativă bunăvoință diplomatică reciprocă

în contextul ascensiunii fascismului în Europa, fenomen care punea în pericol sistemul de alianțe și chiar existența politică a ambelor state. Astfel, Uniunea Sovietică se angajează să nu pună în discuție granițele României, la schimb primind, la schimb, sprijin din partea ministrului de externe Nicolae Titulescu, republican și anticomunist convins²³, pentru acceptarea Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor²⁴. Pentru micile state balcanice, vecinătatea sovietică însăși impunea poziționări politice lipsite de echivoc: fie ostilitate, fie colaborare²⁵. Aceasta până în 1936, când Titulescu a fost demis. Printre motivele acestui gest au figurat și ajutorul diplomatic acordat Spaniei republicane, antifranchiste, spre nemulțumirea Germaniei, Italiei, Ungariei și Poloniei, care au apreciat ulterior înlăturarea diplomatului român²⁶ – tocmai când se pregătea semnarea unui tratat de asistență mutuală cu Moscova. Opoziția politică internă coalizată împotriva ministrului de externe a fost la rândul ei considerabilă²⁷. Tratatul ar fi însemnat implicit o nouă recunoaștere a granițelor existente, întărind confirmarea dată deja de apartenența României și a Uniunii Sovietice la Liga Națiunilor²⁸. Pe cale de consecință, România a optat pentru o politică de apropiere precaută față de Moscova. Se pare că inclusiv atunci, în 1936, Uniunea Sovietică ar fi putut fi persuadată să renunțe, fie și temporar, la pretențiile teritoriale asupra Basarabiei²⁹. În acel moment, sovieticii nu aveau de gând să ceară efectiv retrocedarea provinciei, ci doar să mențină problema în „suspensie”, ca factor de presiune în vederea prevenirii unei eventuale reorientări antisovietice a politicii externe românești³⁰. După această dată, odată cu reorientarea economică și politică tot mai pronunțată a țării față de Germania, politica externă a Bucureștiului față de Moscova s-a schimbat radical. Orice alegere, mai ales una politică, implică anumite